

UDC 327:061.1(075.8)

JEL Classification: F51, F55

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.118>

Наталія СТАХОВА,

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародної економіки,
відносин ім. Б. Д. Гаврилишина,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: nkomar@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3009-977X>

Максим ЖИВКО,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
заступник директора Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
ім. Б. Д. Гаврилишина,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: m.zhyvko@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7663-5737>

Станіслав ПЕТРИШИН,

студент Навчально-наукового інституту міжнародних
відносин ім. Б. Д. Гаврилишина,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: petryshynstanislav01@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2256-8705>

Вікторія КОВБАСОВСЬКА,

студентка Навчально-наукового інституту міжнародних
відносин ім. Б. Д. Гаврилишина,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: kovbasovskavictoria@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3285-8359>

**БАР'ЄРИ ТА МОЖЛИВОСТІ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВИ ЯК МАЙБУТНЬОГО
ЧЛЕНА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Стахова Н., Живко М., Петришин С., Ковбасовська В. Бар'єри та можливості Республіки Молдови як майбутнього члена Європейського Союзу. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 4. С. 118–133. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.118>

© Наталія Стахова, Максим Живко, Станіслав Петришин, Вікторія Ковбасовська, 2023.

Stakhova, N., Zhyvko, M., Petryshyn, S., Kovbasovska, V. (2023). Bariery ta mozhlyvosti Respubliki Moldovy yak maibutnoho chlena Yevropeiskoho Soiuзу [Barriers and opportunities of the Republic of Moldova as a future member of the European Union]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 4, 118-133. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.118>

Анотація

Вступ. Досліджено виклики та перспективи, з якими стикається Республіка Молдова у своїх амбіціях стати членом Європейського Союзу. Геополітичне розташування Молдови (між країнами-членами ЄС та Україною) робить її важливим учасником програми Східного партнерства. Проаналізовано головні бар'єри, що перешкоджають шляху Молдови до отримання членства в ЄС (політична нестабільність, корупція та економічні розбіжності). Розкрито вплив конфлікту на Придністров'ї на європейські інтеграційні амбіції країни. Розглянуто потенційні можливості та переваги, якими Молдова володіє, зокрема зобов'язання до демократичних реформ і асоціаційні угоди з ЄС. Досліджено постійну підтримку ЄС щодо європейської інтеграції Молдови через фінансову допомогу та співпрацю в політичних питаннях. Запропоновано дорожню карту для реалізації її європейських амбіцій та розкрито наслідки її можливого майбутнього членства у Європейському Союзі.

Мета статті полягає в аналізі економічних, політичних та геополітичних проблем, які впливають на євроінтеграційні процеси в Республіці Молдова, зокрема на її статус кандидата на вступ до ЄС.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети статті використано такі методи дослідження, як: формування теорії, аналіз та синтез, індукція і дедуція, абстрагування та узагальнення, а також елементи методу порівняльного аналізу. Методологічну основу проведення дослідження становлять національні нормативно-правові акти країн ЄС та Республіки Молдови, а також спільні документи, що регулюють процеси інтеграції. Крім цього, також застосовано наукові праці українських і зарубіжних дослідників, статистичні звіти й інші джерела економічної інформації. Такий комплексний підхід дав змогу здійснити глибокий аналіз та обґрунтувати висновки щодо євроінтеграційних перспектив Республіки Молдова та необхідності впровадження реформ для забезпечення успішного членства у Європейському Союзі.

Результати. Республіка Молдова стикається з бар'єрами (політична нестабільність, яка ускладнює прийняття довгострокових реформ; поширена корупція, яка негативно впливає на бізнес-клімат і інвестиційний потенціал країни; а також економічні розбіжності), що затримують розвиток регіонів. У процесі дослідження виявлено також кілька перспективних можливостей для Молдови. Це охоплює зобов'язання щодо демократичних реформ та співпраці з Європейським Союзом, укладення асоціаційних угод з ЄС, а також підтримка та допомога з боку ЄС у формі фінансової допомоги та технічної підтримки. Визначено, що успішне членство в Європейському Союзі дасть змогу Молдові отримати значні переваги, зокрема підвищення економічного розвитку, залучення іноземних інвестицій,

доступ до європейського ринку та сприяння впровадженню сучасних стандартів у різних сферах. Зазначено важливість впровадження необхідних реформ, змін для досягнення євроінтеграційних цілей Республіки Молдова та підтримки ЄС у цьому процесі.

Висновки. Результати дослідження вказують на те, що Республіка Молдова зіткнулася з внутрішніми та зовнішніми бар'єрами, що ускладнюють процес стати майбутнім членом ЄС. Політична нестабільність, корупція та економічні розбіжності створюють значні перешкоди на шляху до європейської інтеграції. Однак Молдова має потенціал і можливості для здійснення реформ і співпраці з ЄС, які можуть підвищити її шанси на отримання членства. Підтримка ЄС та зобов'язання щодо демократії і європейських стандартів дають змогу реалізувати потенційні переваги від членства в ЄС. Для досягнення успіху в євроінтеграційних процесах Молдова має надалі здійснювати реформи та підтримувати співпрацю з ЄС.

Ключові слова: міжнародна міграція, міграційна політика, глобальні й регіональні виклики, Європейський Союз, інтеграція, політична нестабільність, економічні розбіжності, Східне партнерство.

JEL Classification: F22, F15, F42.

Формули: 0, **рис.:** 2, **табл.:** 0, **бібл.:** 16.

Nataliia STAKHOVA,

PhD (Economic), Associate Professor,
Associate Professor,
International economics relations Department,
West Ukrainian National University,
11 Lvivska str., Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: nkomar@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3009-977X>

Maksym ZHYVKO,

PhD (Economic), Associate Professor,
International economic relations Department,
Deputy Director of the B. Havrylyshyn Education and Research
Institute of International Relations,
West Ukrainian National University,
11 Lvivska str., Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: m.zhyvko@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7663-5737>

Stanislav PETRYSHYN,

Student B. Havrylyshyn Education and Research
Institute of International Relations,
West Ukrainian National University,
Lvivska Str., 11, Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: petryshynstanislav01@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2256-8705>

Victoria KOVBASOVSKA,
Student B. Havrylyshyn Education and Research
Institute of International Relations,
West Ukrainian National University,
11 Lvivska str., Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: kovbasovskavictoria@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3285-8359>

BARREIERS AND OPPORTUNITIES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AS A FUTURE MEMBER OF THE EUROPEAN UNION

Abstract

Introduction. *The article explores the challenges and prospects faced by the Republic of Moldova in its ambitions to become a member of the European Union. Moldova's geopolitical location, situated between EU member states and Ukraine, makes it a significant participant in the Eastern Partnership program. The main barriers hindering Moldova's path to EU membership, such as political instability, corruption, and economic disparities, have been analyzed. The impact of the Transnistria conflict on the country's European integration ambitions has also been studied. Potential opportunities and advantages Moldova possesses, such as commitments to democratic reforms and association agreements with the EU, have been examined. The continuous support from the EU towards Moldova's European integration through financial assistance and cooperation in political matters has been highlighted. A roadmap for realizing Moldova's European ambitions has been proposed, and the consequences of its potential future membership in the European Union have been revealed.*

Purpose. *The aim of the article is to analyze the economic, political, and geopolitical issues influencing the Eurointegration processes in the Republic of Moldova, particularly its status as a candidate for European Union membership.*

Methods. *To achieve the stated goal of the article, several specialized research methods were employed, including analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction and concretization, systematization, and elements of comparative analysis. The methodological foundation for the research included national normative legal acts of the EU member states and the Republic of Moldova, as well as joint documents regulating integration processes. Additionally, scholarly works of domestic and foreign researchers, statistical reports, and other sources of information were utilized. This comprehensive approach facilitated a profound analysis and substantiation of conclusions regarding Moldova's Eurointegration prospects and the necessity for implementing reforms to ensure successful membership in the European Union.*

Conclusions. *The Republic of Moldova faces significant barriers, such as political instability, impeding the adoption of long-term reforms; widespread corruption affecting the business climate and investment potential; and economic disparities hindering regional development. Several promising opportunities for Moldova were identified during the research. These include commitments to democratic reforms and cooperation with the European Union. The conclusion was drawn that successful EU membership would grant Moldova substantial benefits, such as enhanced economic development, foreign investment attraction, access to the European market, and the promotion of contemporary*

standards across various sectors. The importance of implementing necessary reforms and changes to achieve Moldova's Eurointegration goals and EU support in this process were emphasized.

Discussion. *The research findings indicate that the Republic of Moldova encounters internal and external barriers complicating its path to becoming a future member of the European Union. Political instability, corruption, and economic disparities remain significant obstacles to European integration. However, Moldova possesses the potential and opportunities for reforms and cooperation with the EU, increasing its chances of obtaining membership. EU support and commitment to democracy and European standards open doors to realizing potential advantages of EU membership. To succeed in Eurointegration processes, Moldova must continue implementing reforms and maintaining cooperation with the EU.*

Keywords: *international migration, migration policy, global and regional challenges, European Union, integration, political instability, economic disparities, Eastern Partnership.*

JEL Classification: F51, F55.

Formulas: 0, **fig.:** 2, **tabl.:** 0, **bibl.:** 16.

Постановка проблеми. Після розпаду СРСР та Варшавського пакту багато країн Східної Європи вийшли з-під впливу комунізму та зіштовхнулись з дилемою, яка полягала у виборі одного із двох основних шляхів. Перший спрямований на проєвропейську інтеграцію Молдови до ЄС, що нівелює потенційний вплив великих держав у внутрішні справи та одночасно відкриває новий ринок для товарів та інвестицій. У разі зазначеного інтеграційного об'єднання Молдова має змогу отримати гарантію щодо захисту національної економіки під час світових економічних криз, але водночас вона зобов'язується дотримуватися принципів формування єдиного ринку, утвердження єдиної валюти й галузевого розподілу економіки. Вибір другого шляху передбачає утвердження повної незалежності від інтеграційних структур (ЄС, НАТО чи СНД); повноту самостійного ухвалення рішень щодо внутрішніх питань, економічного вектору розвитку національної економіки, введення протекціоністської політики, власної митної та фіскальної систем тощо. Водночас, переглядаючи події останніх років, більшість країн Східної Європи з 1990-х років перебувають на терезах впливу ЄС чи СНД. Тому здобуття повної незалежності країнами від цих інтеграційних союзів нереальне, адже в більшості держав діють проєвропейські або проросійські партії, що, звичайно, стимулюють населення до негайного вибору, розхитуючи політичне становище в середині країн. Молдова не є винятком таких політичних подій, адже сьогодні потерпає від політичної роздробленості, частих мітингів, які фінансують іноземні держави, серед населення немає абсолютної більшості щодо майбутнього курсу, а радикальні реформи викликають незадоволення громадян.

Незважаючи на розхитаність політичної ситуації в середині країни, Молдова чітко визначила своє майбутнє – намір бути повноправним членом ЄС. Разом з Україною 23 червня 2022 р. вона отримала статус «кандидата на вступ до ЄС», у т. ч. план дій щодо повноцінного членства. Виконання плану потребує не лише політичної волі керівництва, готовності населення, а й подолання структурних проблем (тінізація економіки, корупція в державному секторі, питання Придністров'я (вплив російських

сил), енергетична безпека, висока залежність від імпорту ресурсів тощо), що і є основними бар'єрами членства в ЄС. З огляду на це успішні результати проведення реформ – це основні детермінанти перспективи вступу Молдови до ЄС та її потенційні можливості, спрямовані на добробут молдаван. У такому контексті тема дослідження актуальна і має важливе значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковець А. Баркута (A. Barcuța) вважає, що наближення законодавства Молдови до законодавства ЄС та узгодженість політичних дій і волі допоможе пришвидшити процес демократизації суспільства [1, с. 342]. Н. Циу (N. Țiu,) дослідив, що 40% населення Молдови мають подвійне (європейське) громадянство, тому європейська інтеграція є проєктом модернізації національного масштабу [2, с. 132]. К. Соломон (C. Solomon) підкреслив необхідність двосторонніх відносин між ЄС та країнами Східного партнерства [3, с. 29]. М. Бенчечі (M. Bencheși) вважає, що вторгнення росії в Україну створює загрозу національній безпеці Молдови, зокрема через регіон Придністров'я [4, с. 224]. К. Морарі (C. Morari) зазначила, що Молдова має визначити пріоритетні напрямки реформування для вступу до ЄС [5, с. 18]. А. Алказ на основі дослідження країн ЄС та Молдови дійшов висновку, що існує причино-наслідковий зв'язок між корупцією та рівнем життя, а також виявив, що в країнах ЄС, які входили до комуністичного блоку, рівень корупції значно більший [6, с. 374]. Науковець Д. Дінер вважає, що Молдова потерпає від феномена витоку мізків, який відбувається здебільшого серед молоді, зокрема студентів ЗВО [7, с.102]. Висновок, що питання євроінтеграції є також завданням національної безпеки та способом звільнити країну від впливу суперництва між двома геополітичними блоками, сформували С. Спрінчєан (S. Sprincean), Г. Митрофанов (G. Mitrofanov) та Д. Попович (D. Popovici) [9, с. 404]. Згідно з дослідженням В. Борша (V. Borș) конфлікт у Придністров'ї, потрібно вирішувати тільки політико-дипломатичними способами без втручання третьої сторони [10, с. 99].

Зазначимо, що більшість дослідників з перелічених вище питань – це молдавани. Вітчизняних науковців, які присвятили свої праці питанню інтеграції Молдови в ЄС, – небагато, оскільки серед українських науковців таке питання не популярне.

На нашу думку, спільність географічного розташування, радянського минулого, внутрішніх проблем, активного зовнішнього впливу інших держав, наслідки втручання РФ та політична нестабільність можуть слугувати підґрунтям для написання в майбутньому наукових праць вітчизняними й зарубіжними науковцями, а також іноземним досвідом для розвитку конкретної держави на шляху до вступу в ЄС.

Мета статті полягає у виявленні економічних, політичних, геополітичних проблем, які є детермінантами впливу на євроінтеграційні процеси в Республіці Молдова в контексті отримання нею статусу кандидата на вступ до ЄС, та необхідності здійснення євроінтеграційних реформ у Молдові як передумови отримання нею потенційних можливостей від членства в ЄС.

Виклад основного матеріалу. Відносини між ЄС та Республікою Молдова мають тривалу історію, яка розпочалася з 1994 р. після підписання Угоди про партнерство та співробітництво. З 2014 р. двосторонні відносини між країнами-членами ЄС і Молдови базувалися на Угоді про асоціацію. Молдова зобов'язана провести перетворення своєї політичної системи відповідно до угоди, щоб гарантувати демократію та захист прав

людини [11]. Крім того, вона зобов'язалася підтримувати спільні європейські стандарти та норми у різних галузях, у т. ч. в економіці й торгівлі. Щодо успішності впровадження, то згідно з дослідженнями зусилля Республіки Молдови в європейській інтеграції будуть залежати від таких факторів, як: ступінь наближення законодавства Республіки Молдова до європейського; узгодженість дій молдавської влади на політичному рівні, а також бажання, яке виявляється в здійсненні процесу демократизації суспільства [1, с. 342].

Після підписання Угоди для Молдови відкрилися перспективи двосторонньої економічної співпраці з країнами ЄС та Великою Британією, яка займала п'яте місце серед партнерів. Однак у зв'язку з процесом Brexit обсяг торгівлі між Молдовою та Британією зменшився на 42%, що зумовило невизначеність щодо двосторонніх контрактів між державами [2, с. 137]. Водночас країна отримала такі основні переваги, як: лібералізація візового режиму, поглиблення економічної співпраці, доступ до інвестиційних проектів, зменшення митних платежів та спрощення митного оформлення.

3 березня 2022 р. Республіка Молдова, Україна та Грузія подали заяву про членство до ЄС [11, с. 143]. У результаті цього Європейська комісія висловила свою позицію щодо поданого запиту на вступ до ЄС. 23 червня 2022 р. Європейська рада присвоїла Республіці Молдова статус країни-кандидата до ЄС. [12]. Таким чином, країна увійшла в нову еру остаточного вступу до ЄС, який має відповідати певним правилам – одностороннє прийняття 27 країнами-членами ЄС прохання Республіки Молдови щодо приєднання до ЄС. Якщо говорити про перспективи Східного партнерства у контексті війни в Україні та сучасної міжнародної ситуації, вони не є складними для передбачення [3, с. 29]. На подальших етапах Європейська Рада ухвалить рішення щодо Республіки Молдова, як тільки вона виконає умови, викладені в думці Європейської комісії щодо її запиту про вступ до ЄС. [11, с. 144]. 14 грудня 2023 р. Європейська Рада вирішила розпочинати переговори з Республікою Молдова про вступ [13]. Звичайно, таке рішення однозначно не свідчить про швидке членство в ЄС, однак вибір європейської перспективи Молдови вперше офіційно закріплений, тому вона має використовувати всі можливості, щоби прискорити свій шлях до ЄС.

У липні 2022 р. ЄС утворив у Кишиневі Центр, спрямований на підтримку внутрішньої безпеки та управління кордонами в Республіці Молдова [4]. Цей центр оперативно координується з делегацією ЄС у Республіці Молдова і створений у зв'язку зі збройною агресією росії проти України [11, с. 144].

На нашу думку, в Молдові є всі сприятливі умови для виконання реформ і вимог та внутрішньої підтримки європейського курсу [5, с. 18]. Молдова повинна досягнути такого економічного й політичного стану, який відповідав би всім необхідним критеріям для приєднання країни до ЄС. Тому євроінтеграційний процес Молдови до ЄС є тривалим та складним, що потребує клопіткої роботи над виконанням необхідних реформ у країні.

Російське вторгнення в Україну спричинило прискорення процесу наближення Молдови до ЄС [11]. Лідери ЄС усвідомили, що країни, які є членами Східного партнерства (Молдова, Україна та Грузія), більше не можуть залишитися у вільному світі, якщо вони не будуть інтегровані в ЄС [4, с. 224].

На сучасному етапі розвитку Республіки Молдова відомі три ключові аспекти, які безпосередньо або опосередковано впливають на процес приєднання країни до ЄС. Вони охоплюють політичну різноманітність, проблематику регулювання ситуації в Придністров'ї та високу залежність від іноземних джерел енергоресурсів [11, с. 142].

Важливим бар'єром щодо вступу країн пострадянського простору до ЄС є корупція, тому ЄС встановив високі вимоги у боротьбі з корупцією. Країни, що бажають приєднатися до ЄС, мають вжити необхідні заходи для боротьби з таким явищем. Для цього необхідно здійснити такі заходи, як: створення незалежних антикорупційних органів; реформування правосуддя; зміцнення правил прозорості й відкритості у владі.

Молдавські науковці виявили цікаву закономірність [6, с. 374], що, на нашу думку, є доволі вагомим фактором щодо популярності проєвропейських настроїв серед населення країн, які виявляють бажання приєднатися до ЄС. Суть зводиться до того, що держави, які стикаються з великим рівнем корупції серед країн ЄС, колись були частиною колишнього комуністичного блоку. Республіка Молдова не є винятком – демонструє високий рівень корупції як країна колишнього Радянського Союзу. Тому закономірним є той факт, що багато громадян цієї країни мають намір емігрувати в ЄС. Так, 1 мільйон з 3,5 мільйонів жителів Молдови змінили своє громадянство на румунське, незважаючи на деякі проблеми зі зміною. Більшість громадян подає заявку на зміну громадянства лише для того, щоб легально працювати в ЄС [7, с. 98]. Саме тому повноправне членство в ЄС може допомогти Молдові зупинити міграційні процеси, а також поглибити транскордонну співпрацю з найближчими сусідами й зупинити неконтрольовану ситуацію з отриманням іноземного громадянства власними громадянами.

Через війну в Україні Молдова зіткнулася з економічною та енергетичною кризами і у зв'язку з цим була вимушена надати притулок значній кількості українських переселенців [11, с. 143]. Крім цього, внаслідок російської агресії, згідно з даними Нацбанку Молдови, інфляція в цій країні зросла з 18,52% у лютому 2022 р. до 33,55% у серпні 2022 р., проте станом на листопад 2023 р. становила 5,45% [14].

Щодо економічної оцінки, то ВВП у III кварталі 2023 р. становив 80,5 млрд лей у поточних ринкових цінах, збільшившись у реальному вираженні на 2,6% проти III кварталу 2022 р. за валовими серіями. З урахуванням сезонних коригувань ВВП у III кварталі 2023 р. зріс на 3,4%, якщо порівняти з III кварталом 2022 р., і знизився на 0,8% проти II кварталу 2022 р. Проте ВВП за січень-вересень 2023 р. становив 214,4 млрд леїв, що в реальному вираженні на 0,4% менше, ніж у січні-вересні 2022 р. [15]. Загалом показники ВВП у Республіці Молдова відображають певну стабільність у зростанні, особливо в третьому кварталі 2023 р.

За географічною структурою грошових переказів частка країн ЄС зросла до 46,6%, а країн СНД – зменшилася до 15,5%. Ключовими торговельними партнерами Молдови у 2022 р. за імпортом були росія – 17,1% (62,8% – природний газ), Румунія – 15,0%, Китай – 9,3%, Україна – 8,7%, Туреччина – 7,0%, Німеччина – 6,7%, Італія – 5,3%, Польща – 3,2%. У структурі імпорту в 2022 р. значну частку займали: нафта і нафтопродукти (13,1%); природний газ (11,3%); електричні машини та їх частини (6,1%); транспортні засоби (5,4%); тканини, текстиль та супутні вироби (3,8%), медичні

та фармацевтичні товари (3,7%) [8]. Такі зміни в географічній структурі грошових переказів і торговельних партнерів Молдови у 2022 р. відображають можливі наслідки вторгнення РФ в Україну. Зменшення частки країн СНД та зростання відсотку країн ЄС у грошових переказах може вказувати на зміни у відносинах з цими регіонами через геополітичну ситуацію та перекваліфікування на проєвропейський курс серед молдовського суспільства.

Згідно з рис. 1, експорт до СНД у 2012 р. становив 928119,50 леїв, спадаючи до 492294,60 леїв у 2015 р., після чого помітно зріс до 1043042,14 леїв у 2022 р. Щодо експорту до ЄС, то він почався з 1013418,40 леїв у 2012 р. і поступово збільшувався до 2537508,51 леїв у 2022 р., ілюструючи сталий позитивний тренд. Щодо імпорту, то він також показує зростання. Імпорт з СНД збільшився від 1623721,20 леїв у 2012 р. до 2185551,46 леїв у 2022 р. Обсяг імпорту з ЄС також суттєво зріс: від 2318613,60 леїв у 2012 р. до 4364825,93 леїв у 2022 р. [15].

Рис. 1. ЗЕД Республіки Молдова з ЄС та СНД за 2012–2022 рр.
Джерело: розроблено авторами за [15].

Як порівняти з СНД, то обсяги торгівлі Молдови з ЄС були відносно вищими протягом усього аналізованого періоду, що вказує на зростання та стабільність торговельних відносин з ЄС.

Згідно з рис. 2, до найбільш значимих партнерів з великим обсягом торгівлі належать такі: Німеччина, Румунія, Італія, Польща та Франція. Молдова має історичні, географічні та економічні зв'язки з багатьма з цих країн. До повномасштабного російського вторгнення в Україну Молдова експортувала близько 8% свого товарного обсягу на ринок Росії, зокрема зазначена частина припадала на постачання фруктів та овочів. Наприклад, майже 90% усього виробництва яблук було спрямовано на

російський ринок. Проте після введення нових обмежень на постачання фруктів та овочів, які держава-агресор запровадила 15 серпня 2022 р. проти Молдови, за винятком сепаратистського Придністровського регіону, Кишинів шукає нові шляхи для свого експорту, активно перенаправляючи його на ринок країн ЄС [11, с. 143].

Рис. 2. Зовнішня торгівля Республіки Молдова з країнами ЄС за 2022 р.
Джерело: розроблено авторами за [15].

Брюссель вже збільшив квоти на молдовські фрукти та запропонував нульове мито для них.

Крім складної економічної ситуації, Молдова сильно залежна від імпорту енергоресурсів. До початку повномасштабного вторгнення росії в Україну вона отримувала левову частку енергоресурсів від росії. За даними Міністерства енергетики Молдови, у 2020 р. відсоток імпорту енергоресурсів становив близько 95% від загального обсягу споживання. Така залежність від імпорту енергоресурсів може призвести до значних економічних проблем у випадку непередбачуваних коливань цін на енергорегетику або проблем з їх постачанням. Так, підвищення цін на газ або нафту може призвести до зростання вартості виробництва та транспорту, що згодом може відобразитися на цінах для кінцевих споживачів та загальному рівні інфляції.

Тому, щоби зменшити залежність від імпорту енергоресурсів росії, Молдова активно працює над розвитком власного виробництва енергії з використанням відновлюваних джерел (сонячної та вітрової енергії). Уряд також сприяє впровадженню енергоефективності та збільшенню енергозбереження, що допомагає зменшити загальне споживання енергоресурсів. Проте пошук нових імпортерів енергоресурсів – це доволі складне завдання. Сьогодні країна має можливість отримувати реверсний газ з країн ЄС (Румунії чи інших), заключити контракт з «Нафтогазом», щоб купувати реверс з Польщі, Угорщини та інших країн. В будь-якому разі молдовський уряд має консультуватися з європейськими партнерами щодо укріплення енергетичної

незалежності та недопущення впливу російських сил через високу імпорتنу залежність, яку сама держава-агресор використовує для дестабілізації внутрішньої ситуації багатьох країн.

У контексті отримання основних вигод від потенційного вступу Молдови до ЄС прогнозується, що країна отримає такі можливості, як: вирішення питання з Придністров'ям та відсутність негативного впливу великих держав на її внутрішні справи; участь у програмах інвестицій, спрямованих на зміцнення економічного сектора країни та підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку; створення нової економічної моделі за участю впливових європейських держав; можливість стабілізації валютного ринку через співпрацю з системою центральних банків Європи; можливість переходу до використання євро замість молдовського лея. Однак водночас можуть виникнути потенційні ризики, зокрема неможливість оперативного реагування на економічні кризи через обмежену регуляторську функцію місцевого центрального банку та значна залежність від Європейського центрального банку [11, с. 144].

У контексті подій останніх десятиліть національна безпека є чи найважливішою складовою, яку потребує Молдова. Тому майбутня європейська інтеграція може запропонувати незаперечні переваги, у т. ч. безпекові. Тому Молдова у своєму прагненні до стабільності та відновлення дієздатності своїх конституційних органів правопорядку як на зовнішньому, так і особливо на внутрішньому рівнях, може використати можливості співпраці з ЄС як міжнародним політичним союзом, що базується на соціальних, економічних та політичних цінностях [11]. Такий союз має потенціал надати перевагу політичному аспекту в управлінні безпековими ризиками для Молдови, допомагаючи вирішувати найбільш складні проблеми безпеки, що виникають в ході існування країни як незалежного суверенного суб'єкта [9, с. 399].

На думку, багатьох молдовських дослідників, процес інтеграції до європейського простору виявляється єдиною правильною стратегією для об'єднання територій у майбутньому. Це становище підкріплене подіями 1990-х, які демонструють, що вирішення територіальних конфліктів є складним процесом міжнародного врегулювання. Цей процес, хоча й відбувається за загальноприйнятими правовими рамками, насправді значно складніший, ніж може здаватися на перший погляд, і вимагає визнання та уважної уваги міжнародної спільноти [11]. Де-факто в цьому процесі домінують більш потужні держави, які прагнуть задовольнити власні інтереси. Це також свідчить про неефективність міжнародних структур у справедливому застосуванні міжнародно-правового поля до великих світових держав, які не мають можливості впливати на них, не кажучи вже про санкції [10, с. 99].

Однією з основних причин зростання популярності вступу до ЄС у Молдові є можливість отримання інвестицій та грантів, що сприяють покращенню якості життя населення. Зазначимо, що економіка Молдови не вважається високорозвиненою. Понад 72% її господарського сектору складають виробнича сфера, зокрема сільське господарство та інші пов'язані галузі. Більшість національного доходу країни генерується саме сільським господарством, при цьому понад 45% промислової продукції становить переробна сфера сільськогосподарського комплексу. Виноградарство та садівництво відіграють ключову роль у сільському господарстві.

Молдова є лідером середньо-східноєвропейських країн за площею виноградників, обсягами виробництва та експорту виноробної продукції [11]. Виноградарство найбільш активно розвивається в центральній та південно-західній частині Молдови, що в майбутньому може бути конкурентною перевагою країни у ЄС.

Вільна торгівля Молдови з країнами-членами ЄС забезпечить широкі можливості для зростання торговельних відносин та розвитку економіки, а також сприятиме демократизації влади та розбудові інституцій, що допоможе Молдові забезпечити стабільний розвиток та збільшення довіри іноземних інвесторів. А розширення ролі таких сфер, як контроль над митом та обміном товарів буде відповідати стандартам Європейського союзу, що гарантує прозорість та відкритість у справах експорту та імпорту продукції. Крім цього, ЄС впроваджує систему захисту географічних найменувань та походження продуктів, яка є одним із аспектів співпраці в Європі. Ця система сприяє збереженню традиційних продуктів і підтримці економіки тих регіонів, де вони виробляються (німецький штолен, італійський бальзамічний оцет, французький коньяк та інші). У зв'язку з унікальними природними та культурними особливостями Молдови країна може зосередитися на виробництві вина. Розвиток виноробства може бути ключовою сферою економіки та привести до покращення якості вин, які матимуть потенціал конкурента на європейському ринку. Крім того, можна патентувати власні бренди сортів вина та захищати їх від фальсифікації на міжнародному рівні [11].

Висновки. Приєднання Республіки Молдова до ЄС – це обов'язкова умова для збереження суверенітету. Події, пов'язані з вторгненням держави-агресора спочатку в Грузію, а потім в Україну, підкреслили, що невеликі країни Східної Європи постійно опиняються під загрозою. Лише успішна інтеграція до ЄС (можливо, надалі до НАТО) може забезпечити національну безпеку та незалежність. Ситуація з квазідержавним утворенням у Придністров'ї, де присутній обмежений контингент російської армії, може бути фактором дестабілізації внутрішньополітичної ситуації та утворити загрозу для національної безпеки. Однак, у процесі інтеграції Молдови, країни ЄС таке питання можуть вирішити та допомогти відновити територіальну цілісність країни.

Також підтримка з боку ЄС та подальша активна участь Молдови в програмах та проєктах від блоку може допомогти підвищити рівень розвитку країни та покращити її можливості для вступу до ЄС у майбутньому. Забезпечення енергетичного суверенітету через розширення кількості постачальників енергоресурсів за підтримки ЄС не лише створить базу для економічної стійкості, а й зменшить небажаний зовнішній вплив. Верховенство права, дотримання прав людини, боротьба з корупцією та політична стабільність – це ключові критерії, які необхідні для європейської інтеграції. Прогрес у таких напрямках дасть змогу Молдові розвиватися в напрямку вступу до ЄС, оскільки держава має всі можливості для повноцінного членства в такому інтеграційному об'єднанні.

Література

1. Barcuța, A. Realizările și obstacolele în acordul de asociere UE-Moldova și ZLSAC. *Conferința tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor*. 2022. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-338-342.pdf.

2. Țău N. Impactul Brexit asupra relațiilor Republicii Moldova cu UE. *Conferința "Teoria și practica administrației publice"*. 2022. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/132-138_12.pdf.
3. Solomon C. Parteneriatul estic și perspectiva Europeană a Republicii Moldova. *Strategia Securității Uniunii Europene în contextul Metamorfozelor Relațiilor Internaționale*. 2022. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-26-30_2.pdf.
4. Benchec M. Impactul războiului ruso-ucrainean asupra securității Republicii Moldova. *Conferința "Omul, criminologia, știința"*. 2023. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/224-229_17.pdf.
5. Morari C. Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană la etapa actuală: realități și tendințe / morari. *evoluția Uniunii Europene în contextul noilor provocări politico-instituționale*. Chișinău, 2022. (Niversitatea de studii europene din Moldova). C. 15–19.
6. Alcaz, A. Corupția și nivelul de trai în țările Uniunii Europene și Republica Moldova în perioada 2012–2021. *Conferința tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor*. 2022. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-371-374_1.pdf.
7. Диннер Д. Иммиграционная политика некоторых стран: на примере Германии, Ирландии, Молдовы и США. *Relații internaționale și integrare europeană (Administrarea Publică)*. 2022. № 2. C. 88–103.
8. Економіка та бізнес-клімат Республіки Молдова. *Посольство України в Республіці Молдова*. 2022. URL: <https://moldova.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/137-ukrainsko-moldovskoje-torgovo-ekonomicheskoje-sotrudnichestvo/ekonomika-ta-biznes-klimat-respubliki-moldova>.
9. Sprincean, S., Mitrofanov, G., Popovici, D. Premise securitare ale integrării europene și modernizării politice a Republicii Moldova. *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală*. 2022. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-399-405.pdf.
10. Borș V., Butucec, S. Impactul conflictului transnistrean asupra aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană. *Securitatea națională a Republicii Moldova: provocări și tendințe*. 2022. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-89-100.pdf.
11. Стахова Н., Петришин С., Ковбасовська В. Молдова на шляху європейської інтеграції: бар'єри та перспективи. *Міжнародна економіка в умовах кліматичних змін: пандемічний та пост пандемічний період: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (27 квітня, 2023 р.)* – Тернопіль, 2023. С. 142–145.
12. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. *European Council*. 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>.

-
13. European Council conclusions on Ukraine, enlargement and reforms. *European Council*. 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/14/european-council-conclusions-on-ukraine-enlargement-and-reforms/>.
 14. Banca Națională a Moldovei. URL: <https://www.bnm.md/ro/search>.
 15. Produsul Intern Brut în trimestrul III și ianuarie-septembrie 2023. *Biroul național de statistică al republicii Moldova*. URL: https://statistica.gov.md/ro/produsul-intern-brut-in-trimestrul-iii-si-ianuarie-septembrie-2023-9497_60847.html.
 16. Banca de date statistice. *Biroul național de statistică al republicii Moldova*. URL: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__13%20CNT__CNT208/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774.

References

1. Barcuța, A. (2022). Realizările și obstacolele în acordul de asociere UE-Moldova și ZLSAC [Achievements and obstacles in the EU-Moldova association agreement and the CFTA]. *Conferința tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor – The technical-scientific conference of students, masters and doctoral students*. Retrived from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-338-342.pdf. [in Moldavian].
2. Țău, N. (2022). Impactul Brexit asupra relațiilor Republicii Moldova cu UE [The impact of Brexit on the relations of the Republic of Moldova with the EU]. *Conferința “Teoria și practica administrației publice” – Conference “Theory and practice of public administration”*. Retrived from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/132-138_12.pdf. [in Moldavian].
3. Solomon, C. (2022). Parteneriatul estic și perspectiva Europeană a Republicii Moldova [The Eastern Partnership and the European perspective of the Republic of Moldova]. *Strategia Securității Uniunii Europene în contextul Metamorfozelor Relațiilor Internaționale – The Security Strategy of the European Union in the context of the Metamorphoses of International Relations*. Retrived from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-26-30_2.pdf. [in Moldavian].
4. Benchech, M. (2023). Impactul războiului ruso-ucrainean asupra securității Republicii Moldova [The impact of the Russian-Ukrainian war on the security of the Republic of Moldova]. *Conferința “Omul, criminologia, știința” – “Man, criminology, science” conference*. Retrived from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/224-229_17.pdf. [in Moldavian].
5. Morari, C. (2022). Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană la etapa actuală: realități și tendințe [The relations of the Republic of Moldova with the European Union at the current stage: realities and trends]. Morari. evoluția Uniunii Europene în contextul noilor provocări politico-instituționale – Mills. the evolution of the European Union in the context of the new political-institutional challenges. Chișinău. (Niversitatea de studii europene din Moldova – University of European Studies from Moldova). C. 15–19. [in Moldavian].

6. Alcaz, A. (2022). Corupția și nivelul de trai în țările Uniunii Europene și Republica Moldova în perioada 2012-2021 [Corruption and the standard of living in the countries of the European Union and the Republic of Moldova in the period 2012-2021]. *Conferința tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor – The technical-scientific conference of students, masters and doctoral students*. Retrived from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-371-374_1.pdf. [in Moldavian].
7. Dynner, D. (2022). Immyhratsyonnaia polytyka nekotorykh stran: na prymere Hermany, Yrlandyy, Moldovy y SShA [The immigration policy of some strange ones: on the example of Germany, Ireland, Moldova and the USA]. *Relații internaționale și integrare europeană (Administrarea Publică) – International relations and European integration (public administration)*, 2, 88–103. [in Moldavian].
8. Ekonomika ta biznes-klimat Respubliki Moldova [Economy and business climate of the Republic of Moldova] (2022). Posolstvo Ukrainy v Respublitsi Moldova – Embassy of Ukraine in the Republic of Moldova. Retrived from: <https://moldova.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/137-ukrainsko-moldovskoje-torgovo-ekonomicheskoye-sotrudnichestvo/ekonomika-ta-biznes-klimat-respubliki-moldova>. [in Ukrainian].
9. Sprincean, S., Mitrofanov, G., Popovici, D. (2022). Premise securitare ale integrării europene și modernizării politice a Republicii Moldova [Security prerequisites of European integration and political modernization of the Republic of Moldova]. *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală – State, security and human rights in the era of digital technologies*. Retrived from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-399-405.pdf. [in Moldavian].
10. Borș, V., Butucec, S. (2022). Impactul conflictului transnistrean asupra aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană [The influence of the Transnistrian conflict on the accession of the Republic of Moldova to the European Union]. *Securitatea națională a Republicii Moldova: provocări și tendințe – National security of the Republic of Moldova: challenges and trends*. Retrived from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-89-100.pdf. [in Moldavian].
11. Stakhova N., Petryshyn S., Kovbasovska V. (2023). Moldova na shlachu yevropeiskoi integratsii: bariery ta perspektyvy [Moldova on the way to European integration: barriers and prospects]. *Mizhnarodna ekonomika v umovakh klimatychnykh zmin: pandemichniy ta postpandemichniy period: zb. tez dop. II Mizhnarodnoii naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv ta molodykh vchenykh (27 kvitnia, 2023 p.) – International economy in the conditions of climate change: pandemic and post-pandemic period: coll. also add. II International Scientific and Practical Conference of Students and Young Scientists (April 27, 2023)*. Ternopil, 2023. P. 142-145. [in Ukrainian].
12. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia (2022). Western Balkans and external relations, 23 June 2022. *European Council*. Retrived from: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>. [in English].

-
13. European Council conclusions on Ukraine, enlargement and reforms. *European Council*. 2023. Retrived from: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/14/european-council-conclusions-on-ukraine-enlargement-and-reforms/>. [in English].
 14. Banca Națională a Moldovei [National Bank of Moldova]. Retrived from: <https://www.bnm.md/ro/search>. [in Moldavian].
 15. Produsul Intern Brut în trimestrul III și ianuarie-septembrie 2023. Biroul național de statistică al republicii Moldova [Product Internal Brut in trimester III and January-September 2023. National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova]. Retrived from: https://statistica.gov.md/ro/produsul-intern-brut-in-trimestrul-iii-si-ianuarie-septembrie-2023-9497_60847.html. [in Moldavian].
 16. Banca de date statistice. Biroul național de statistică al republicii Moldova [Statistics database. National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova]. Retrived from: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__13%20CNT__CNT208/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774. [in Moldavian].

Статтю отримано 26 липня 2023 р.
Article received July 26, 2023.